

Doodstraf voor een Britse oorlogsheld

Hoe plantagehouders in de Cariben Edward Despard op de knieën kregen

Op 21 februari 1803 stond de Britse kolonel Edward Marcus Despard met zes handlangers op het schavot van de gevangenis in de Londense wijk Southwark voor een publiek van duizenden toeschouwers. Ze hadden de doodstraf gekregen wegens landverraad. Waaraan hadden ze deze straf verdiend? En wat had de beroemde admiraal Horatio Nelson met de zaak te maken?

Stefan Kras is docent geschiedenis op het Avicenna College in Rotterdam.

Volgens het vonnis van de *Lord Chief of Justice* moesten de mannen worden opgehangen, maar dat was slechts het begin van de show. Na overlijden moesten de lichamen voor het verzamelde publiek worden opengesneden, de ingewanden verbrand, de weggesneden harten in het gezicht van de dode mannen gegooid, de lijken onthoofd, waarna het ritueel moest eindigen met een vierdeling. Londense kranten hadden dit barbaarse programma dagenlang van tevoren op vernietigende wijze bekritiseerd, waarna de autoriteiten nerveus werden. Naarmate de dag van de voltrekking naderde, werd het morbide middel-eeuwse ritueel steeds meer gezien als provocerend,

‘Een van de taken van infanteristen als Despard was het jagen op weggelopen slaven en het straffen van opstandelingen’

opruiend, een gevaar voor de openbare orde. De vraag die op elke Londense straathoek te horen was, luidde: ‘Wanneer worden die arme mensen vermoord?’ Belangrijker nog was de vraag: wat had oorlogsheld Edward Despard precies gedaan om dit einde te verdienen, ondanks het vurige pleidooi voor zijn vrijlating door Despards jeugd-vriend, de inmiddels gelauwerde admiraal Horatio Nelson?

Plantages in Jamaica

Edward Despard groeide op in een groot protestants gezin van Ierse landeigenaren. Op de militaire academie van Dublin blonk hij uit in wiskunde, tekenen en bouwkunde. Na de afronding van zijn opleiding in 1772 nam hij als vijftienjarige infanterist dienst in het Britse leger. Zijn standplaats werd Jamaica, waar een elite van plantage-eigenaren gedurende de achttiende

eeuw een fabelachtige rijkdom verwierf. Rond 1700 werd in Jamaica nog hoofdzakelijk tabak en katoen verbouwd, maar de ‘suikerrevolutie’ van de achttiende eeuw zorgde voor een transitie naar de veel winstgevender productie en raffinage van suikerriet. In de zeventiende eeuw was geraffineerde suiker in Europa nog een schaars luxeproduct, maar tijdens de achttiende eeuw stegen zowel de productie als de consumptie jaarlijks met zeven procent. In 1700 consumeerde de gemiddelde Brit vier pond suiker per jaar, in 1800 was dat gestegen naar achttien pond, mede door de populariteit van andere nieuwe plantageproducten zoals cacao, thee en koffie. De Britse kolonies Jamaica, Barbados en Antigua ontwikkelden zich tot de grootste suikerproducerende gebieden ter wereld.¹

Toen de vijftienjarige Despard voet aan wal zette op Jamaica, onderging het eiland een grondige economische transitie. Ook al was de *Royal African Company* (die vanaf de oprichting in 1660 de Britse kolonies in Amerika van slaven had voorzien) in 1752 failliet gegaan, de driehoekshandel ging onverminderd door. In 1770 woonden er 12.000 Europeanen op Jamaica tegenover 200.000 slaven, en het aantal ingevoerde slaven nam jaarlijks toe. De opening van telkens weer nieuwe suikerrietplantages vereiste een herculische hoeveelheid arbeid. Slaven moesten oerwoud kappen, moerassen droogleggen en kanalen graven. Ook moesten ze suikerriet planten, oogsten, kappen zodra het rijp was, en daarna gelijk tot pulp malen. Daarna moesten slaven ovens brandend houden door er non-stop houtblokken in te gooien. Ten slotte moesten slaven boven het vuur de suikerpulp in gigantische vaten inkoken, reduceren, drogen en granuleren. De exponentieel toenemende vraag naar suiker in Europa leidde tot een extreem stijgende vraag naar slaven uit Afrika, wat de loopbaan van Despard diepgaand zou beïnvloeden.

¹ De katoenplantages verhuisden naar Noord-Amerikaanse staten als South-Carolina en Georgia, en vanaf de negentiende eeuw steeds meer naar India.

Militair succes

De veiligheid van Jamaica werd direct bedreigd door de extreme disbalans tussen de bevolkingsgroepen op het eiland. Jaarlijks werd Jamaica geteisterd door slavenopstanden, die met een nietsontziende wreedheid werden neergeslagen. Een van de taken van infanteristen als Despard was het jagen op weggelopen slaven en het straffen van opstandelingen, vaak door het spiesen van lichamen, die dan wekenlang rottend langs de kant van de weg bleven staan als afschrikwekkende waarschuwing.

Na drie jaar patrouilleren langs de slavenplantages bracht de onafhankelijkheidsverklaring in 1776 door de dertien kolonies van Noord-Amerika het carrièrepad van Despard in een stroomversnelling. Voor de negentienjarige Despard was het uiteindelijk tijd voor serieuze actie. Frankrijk en Spanje, die in 1763 door de Britten vernederend waren verslagen, roken hun kans en steunden actief de opstandige Noord-Amerikaanse kolonisten. Despard kreeg van gouverneur John Dalling de verantwoordelijkheid voor de versteviging van de twintig forten langs de Jamaicaanse kustlijn. De gouverneur was onder de indruk van Despards werk aan de forten, zeker toen een gecoördineerde invasie van Jamaica door Spaans Cuba en Frans Haïti in juni 1779 concreet vorm kreeg. De Fransen en Spanjaarden hadden Jamaica omsingeld met een enorme vloot en wachtten af tot het eiland als een rijpe appel in hun schoot zou vallen. Gouverneur Dalling besloot de Royal Navy in te schakelen voor een verrassingsaanval op Spaans Nicaragua, om de dreiging af te wenden. Despard, inmiddels gepromoveerd tot luitenant, scheepte vol dromen van militaire glorie in op het oorlogs-

schip Hinchinbrook, dat onder leiding stond van de ambitieuze eenentwintigjarige kapitein Horatio Nelson, die later de aartsvijand van Napoleon zou worden. Despard en Nelson konden het uitstekend met elkaar vinden.

Het expeditieleger van drieduizend man bereikte na maanden vertraging de Nicaraguaanse kust. De doelstelling was de opsplitsing van Spaans Amerika, door de verovering van het Spaanse Fort Inmaculada, dat zich honderd kilometer stroomopwaarts aan de San Juan-rivier bevond. De expeditie baande zich, onder begeleiding van ►

Linkerpagina: Portret van Edward Despard. Hiernaast: De jonge Horatio Nelson voor Fort Inmaculada dat hij samen met Despard wist te veroveren op de Spanjaarden. Schilderij door John Rigaud, 1781. National Maritime Museum, Greenwich, London. Caird Fund. Onder: Het inzaaien van suikerriet. De getoonde slaven zijn goed gekleed en weldoervoed. Toch gaat er (ook hier) dreiging uit van de Afrikaanse opzichter linksvoor die een grote zweep in zijn hand heeft. Versterkte en imposante forten, zoals dat op de achtergrond, bewaken het Britse eiland tegen een mogelijke Franse of Spaanse aanval. Gemaakt door William Clark in 1823. Bron: British Library.

Kaart van de Britse kolonies in het Caribisch gebied. Rechterpagina: Edward Despard vlak voor zijn ophanging. Ets uit 1804, British Museum.

een zwerm muskieten en zandmuggen, moeizaam een weg langs het met bloedzuigers gevulde water, een onaangename tocht langs watervallen en vlijmscherpe doornstruiken. Na een afmattende mars van zeventien dagen bereikten de Britten het Spaanse fort. Despard en Nelson lieten vier kanonnen de heuvel opslepen, bestookten het fort met alle kanonskogels die ze hadden en lieten hun troepen 's nachts de gemiste kanonskogels oprapen om de dag erna de Spanjaarden opnieuw te kunnen bestoken. De Spanjaarden gaven zich na een belegering van twee weken over. De Engelse pers was euforisch. De verovering van Fort Inmaculada werd voor een belangrijk deel toegeschreven aan het heldhaftige optreden van Nelson en Despard, wat zich voor beiden vertaalde in een snelle militaire promotie. Despard's ster was rijzende. Hij leidde in 1783 een nieuwe militaire expeditie, waarmee hij opnieuw de Spanjaarden versloeg en zo de zuidgrens van het tegenwoordige Belize voor de Britten veiligstelde. Een nieuwe promotie volgde: Despard werd kolonel en kreeg de functie van superintendent (gouverneur) van Brits-Honduras. Het zou een keerpunt in zijn leven vormen, maar helaas voor hem geen gelukkig.

Ontevreden plantage-eigenaren

Despard's prioriteiten als superintendent waren allereerst het behouden van goede relaties met de Spaanse koloniale autoriteiten. Dit was essentieel, want Brits-Honduras was volledig omringd door de Spaanse kolonies. Daarnaast moest hij zorgen dat de Britse onderdanen zich zouden schikken

naar Britse wetten en belastingen. De energie waarmee hij beide doelstellingen nastreefde, bracht hem in direct conflict met een machtige oligarchie van plantagehouders in dit gebied, die niet zaten te wachten op de bemoeizucht van de ambitieuze kolonel. De plantagehouders waren gewend om hun plantages uit te breiden op Spaans gebied, maar Despard dwong af dat de koloniale grenzen werden nageleefd. Bovendien maakte hij braakliggend oerwoud via een lotingsysteem beschikbaar voor alle Britse onderdanen, niet alleen de rijke plantagehouders. Toen in 1787 een perceel via de loting werd toegewezen aan Joshua Jones, een vrijgemaakte slaaf, werd Jones door een menigte plantagehouders bedreigd met zwaarden en pistolen. Despard dwong af dat Joshua Jones het toegewezen stuk grond toch in eigendom kreeg. De woedende plantage-eigenaren startten hierop een afzettingsprocedure tegen Despard bij het *Colonial Office*. De klacht tegen de superintendent luidde dat hij vrijgemaakte slaven behandelde als reguliere ingezetenen van het Britse Rijk. Despard's autoriteit werd verder in diskrediet gebracht door zijn recente huwelijk met de creoolse ex-slaaf Catherine. Het 'gemengde' huwelijk werd bijzonder slecht ontvangen in de hogere kringen van Brits-Honduras. Het verzoek aan Londen was om Despard per direct uit zijn functie te ontheffen. Despard verdedigde zich met verve, maar werd in 1790 ontboden voor een overheidstribunaal van het *Colonial Office* in Londen dat zou besluiten over zijn geschiktheid als superintendent.

Revolutie

Eenmaal in Londen aangekomen, bleek Despard onderaan de prioriteitenlijst beland te zijn van het *Colonial Office*. De Franse Revolutie slokte alle aandacht van de Britse regering op. Vooraanstaande verlichtingsdenkers als Thomas Paine grepen de ontwikkelingen in Frankrijk aan om ook voor Groot-Brittannië een vergaande democratisering van het staatsbestel te bepleiten. Paines pamflet *Rights of Man* (1791-1792) was een aanval op de Britse monarchie en het censuskiesrecht, dat door honderdduizenden Britten zou worden gelezen. De afschaffing van slavernij in Frankrijk in 1794 door Robespierre was koren op de molen van de Britse abolitionisten, die al vanaf de jaren 1770 pleitten voor afschaffing van dit systeem. Deze chaotische politieke context zorgde voor paniek in Britse regeringskringen. De Franse Revolutie mocht in geen geval overwaaien naar de Britse eilanden. Despards casus was verloren: hij had gepleit voor een gelijke behandeling van alle Britse onderdanen tegen de belangen van een oligarchie. Het Britse beleid ten tijde van de Franse Revolutie was echter om de status quo zo veel mogelijk te behouden. De Caribische plantages werden gezien als een essentiële motor van de Britse economie. Deze belangen mochten niet worden afgeremd door overambitieuze gouverneurs die te veel oog hadden voor de belangen van (ex-)slaven. Het *Colonial Office* kon niet bewijzen dat Despard zijn boekje te buiten was gegaan, maar na een jarenlange procedure werd in 1794 besloten dat hij niet

terug zou keren in een leidinggevende functie binnen het koloniale apparaat. Zijn militair-bestuurlijke carrière was hiermee effectief beëindigd.

Abolitionisten en leren

Vanaf 1790 begon Despard zich in Londen steeds meer politiek te profileren. Hij was danig onder de indruk geraakt van de ideeën van Thomas Paine, en werd een van de leiders van de *London Corresponding Society*, een gezelschap dat ijverde voor democratisering van het Britse staatsbestel en abolitionisme in de kolonies. Despards vrouw Catherine werd in Londen een graag geziene gast in de salons van abolitionisten als Olaudah Equiano en William Wilberforce, waar het koppel als voorbeeld werd gesteld voor een toekomstig, inclusief Brits imperium. Het invloedrijke netwerk waar de Despards deel van uitmaakten, kon uiteindelijk niet voorkomen dat hij gevangen werd gezet. Als

‘De klacht tegen de superintendent luidde dat hij vrijgemaakte slaven behandelde als reguliere ingezetenen van het Britse Rijk’

leidend lid van de Ierse burgerrechtenbeweging werd hij na de *Irish Rebellion* van 1798 zonder vorm van proces vastgezet en uiteindelijk op basis van zeer vaag bewijs ter dood veroordeeld wegens terrorisme. Een intensieve lobby van zijn vrouw Catherine zorgde eerst voor een verbetering van zijn detentie-omstandigheden. Op haar verzoek zou Nelson getuigen ten faveure van Despard, maar de doodstraf bleef gehandhaafd. Uiteindelijk werd het gruwelijke ritueel waartoe Despard veroordeeld was niet uitgevoerd. Hij stierf aan de galg. In de Britse geschiedschrijving heeft Despard niet de erkenning gekregen die hij verdient. Hij was ook moeilijk in een hokje te plaatsen. Despard was een oorlogsheld, maar zijn heldendaden in Nicaragua leidden niet tot gebiedsuitbreiding. Hij was getrouwd met een creoolse vrouw, maar was slechts zijdelings betrokken bij de abolitionistische beweging. Hij streed voor burgerrechten, tegen een oligarchie van plantage-eigenaren, maar dit slechts in het onbeduidende Brits-Honduras. Toch is zijn leven bij uitstek illustratief voor veel politiek-maatschappelijke ontwikkelingen aan het einde van de achttiende eeuw, en hij mag zich de laatste twee decennia verheugen op steeds meer academische en populaire erkenning, zoals momenteel in de tv-serie *Poldark* (BBC) waar hij in het vijfde seizoen (2019) een van de belangrijkste karakters is. ■

Deze bijdrage is gebaseerd op Mike Jay, *The Unfortunate Colonel Despard, and the British Revolution that Never Happened* (Londen 2004).